

Roodborstapuit 5(1): 19-24, 1986

HET VOORKOMEN VAN DE GEOORDE FUUT ALS BROEDVOGEL IN DE PROVINCIE NOORD-BRABANT.

Ad van Poppel

Inleiding

In 1981 heb ik geprobeerd om, in combinatie met een aantal andere vogelsoorten, alle broedparen van de Geoorde Fuut in de provincie Noord-Brabant op te sporen.

Gezien het schaarse voorkomen van de Geoorde Fuut en de belangstelling die deze soort vanwege o.a. zijn schaarse voorkomen altijd al heeft genoten, was de inventarisatie vrij eenvoudig te noemen. Het feit dat dit jaar ook soorten als Fuut, Dodaars, Kuif- en Tafeleend, Kokmeeuw, Oeverzwaluw en nog enkele andere soorten op het programma stonden om geïnventariseerd te worden, bleek een goede waarborg te zijn om (nagenoeg) alle geschikte broedplaatsen tenminste een keer in de broedtijd te bezoeken. Dit heeft er toe geleid dat de inventarisatie van de Geoorde Fuut waarschijnlijk als volledig beschouwd kan worden. Bovendien was het mogelijk om de aanwezigheid van jongen bij alle paartjes vast te stellen zodat in alle gevallen sprake is geweest van zekere broedgevallen.

Hoewel in de Atlas van de Nederlandse Broedvogels de opmerking staat dat men de vogels vanaf de wal maar zelden te zien krijgt, en dus voor het bepalen van het aantal nesten nauwkeurig onderzoek vanuit een boot noodzakelijk is, heb ik alle broedgevallen vanaf de oevers kunnen vaststellen. Met enig geduld krijgt men de vogels, ook wanneer er jongen zijn, zeker te zien, waarbij men geen risico loopt de vogels te verstoren, zoals bij onderzoek vanuit een boot wel het geval kan zijn. Deze methode, waarbij gebruik gemaakt wordt van een boot, moet dan ook zeer beslist worden afgewezen.

Resultaten

Verdeeld over zes gebieden werd de aanwezigheid van 12 broedpaartjes vastgesteld. De belangrijkste broedplaats blijkt nog steeds het landgoed De Utrecht te zijn, waar jaarlijks enkele paartjes tot broeden komen op de vennen Goor en/of Flaes. In 1981 ging het hier om 4 paartjes die allen op het Goor bleken te broeden.

Een andere belangrijke broedplaats is het landgoed Groote Meer te Ossendrecht, waar gebroed wordt op de vennen Groot- en/of Klein Meer. In 1981 kwamen hier 3 paartjes tot broeden (op beide vennen respectievelijk 1 en 2 paar). Ook in dit gebied vinden waarschijnlijk vrijwel jaarlijks broedgevallen plaats.

De laatste jaren herbergt ook het ven 't Elfde in de Groote Peel weer een paartje Geoorde Futen. Ook in 1981 was dit het geval.

De overige 3 broedplaatsen (Landschotse Heide-Oostelbeers, Malpie-Valkenswaard en De Padvinder-Etten leur) zijn tot nu toe incidentele broedplaatsen.

Op de Landschotse Heide werden 2 broedgevallen vastgesteld op het Kromven; op de Malpie 1 broedgeval op het Groot Malpieven en op de Padvinder 1 broedgeval op het gelijknamige ven.

Met uitzondering op het laatstgenoemde terrein vonden hier in het verleden al wel waarnemingen in de broedtijd plaats, zonder dat er van broeden sprake was. Voor wat de waarnemingen van de Landschotse Heide betreft kunnen dit in sommige gevallen vogels van De Utrecht geweest zijn. Of we hierbij moeten denken aan voedsel zoekende vogels, niet-broedvogels of rondzwerfende vogels is niet duidelijk.

De eerste jongen werden reeds op 9 mei waargenomen op het Kleine Meer te Ossendrecht. Aangezien deze twee jongen circa 4 dagen oud waren moet worden aangenomen dat de eerste eieren rond half april gelegd zijn.

Waarnemingen met betrekking tot het broeden en voedsel zoeken

Hoewel er geen speciale aandacht werd geschonken aan het broeden en voedsel zoeken van Geoorde Futen werden er tijdens de waarnemingen van deze soort wel enkele waarnemingen verricht die hierop betrekking hadden. Met name de aanwezigheid van een adult ex met 1 jong op een klein vennetje te Etten-Leur bood een goede gelegenheid hiertoe, omdat deze vogels van nabij geobserveerd konden worden. Daar deze waarnemingen voornamelijk op toeval berusten en dus onvolledig zijn moet de wetenschappelijke waarde ervan gering worden geacht. Desalniettemin zijn ze mijns inziens interessant genoeg om ze hier op te nemen.

Op de Landschotse Heide werd waargenomen dat een adult ex de jongen van twee verschillende vogels van voedsel wilde voorzien. Slechts in één geval werd gezien dat de jongen van een der adulte vogels werden gevoerd. De exemplaren met jongen begeleidden ieder 2 jongen van respectievelijk circa 4 en 5 dagen oud. Na deze waarneming verdwenen 2 adulte ex (waarvan 1 met 2 jongen op de rug) in de rijkelijk aanwezige Pitrus begroeiing, waardoor verdere waarnemingen onmogelijk werden. Nadien werd het terrein helaas niet meer bezocht. Hoewel deze waarneming in de richting van een geval van bigamie zou kunnen wijzen is het aantal waarnemingen te gering om hierover een uitspraak te kunnen doen.

Op het Landgoed Groote Meer te Ossendrecht werd op 12 juli waargenomen dat een paartje zowel 2 kleine donsjongen (circa 1 week oud) als 3 zelfstandige jongen (6 weken of ouder) verzorgde. Ook werden deze 3 grote jongen zo nu en dan agressief benaderd.

Op de Padvinder tenslotte werden op 10 juli 1 adult ex en 1 jong (circa 3 weken oud) waargenomen. Bij aankomst werden op dit ven geen Geoorde Futen aangetroffen. Dit was niet verwonderlijk omdat zich op dit kleine vennetje enkele kindern met een rubberbootje bevonden. Nadat deze kinderen met hun bootje van het water waren verdwenen kwamen prompt de Geoorde Futen tevoorschijn. Het jonge ex werd nog volop (2-4 keer per minuut) door de oude gevoerd. Ook op 12 juli werd het vennetje weer bezocht en werd bekeken hoe vaak het enige jong door het adulte exemplaar werd gevoerd. Dit gebeurde tijdens de eerste waarnemingsminuut 5 keer, terwijl dit de eerste

vijf minuten daarna nog eens 14 keer gebeurde. Op 18 juli, toen het jong inmiddels circa 4 weken oud was, werd er tussen 09.35 en 09.45 uur 6 keer gevoerd, terwijl het jong nu ook zelf veel voedsel (kleine insecten) van het wateroppervlak opnam. Tussen 09.45 en 09.50 uur gebeurde dit maar liefst 58 keer, waarvan mogelijk enkele keren werd mis gepikt (wegvliegende insecten). Ook dook de jonge vogel zelf 6 keer, waarvan mogelijk 4 keer niet naar voedsel, maar om te baden. Opvallend was dat door het adulte ex aangevoerde libellelarven minder graag werden geaccepteerd dan kleinere insecten. Tenslotte kan worden opgemerkt dat het adulte ex alle voedsel voor het jong duikend bemachtigde. Op 22 juli waren beide vogels verdwenen. Of het jong toen wel of niet vliegwaardig was is niet bekend; wel had het op 10 juli nog veel dons, met name op hals, nek en flanken. Verder is het opvallend dat er slechts één adulte ex werd waargenomen. Waarschijnlijk echter was het tweede ex al vertrokken in verband met een ongunstig voedselaanbod van dat kleine vennetje (circa 1 ha.) met weinig begroeiing langs de oever; bovendien was de waterkant van dit vennetje laag. Voor zover mij bekend vonden hier in het verleden geen waarnemingen plaats.

Hoewel de relatie Kokmeeuw-Geoorde Fuut nog niet met zekerheid vastgesteld kon worden is wel opvallend dat vrijwel alle broedgevallen van Geoorde Futen in of nabij kokmeeuwenkolonies plaatsvonden. Ten dele kan dit evenwel samenhangen met een gedeeltelijk overlappende biotoop-keuze van beide soorten, terwijl de Geoorde Fuut mogelijk ook profiteert van de guanotrofiering door kokmeeuwuitwerpselen. Een ander verband dat wel gelegd is zou te maken hebben met het ontbreken van een behoorlijk alarmeringssysteem bij de Geoorde Fuut, terwijl Kokmeeuwen hierover wel beschikken, zodat Geoorde Futen bij eventueel gevaar door de aanwezige Kapmeeuwen worden gealarmeerd.

Van de 12 vastgestelde broedparen bevond zich slechts een paar buiten een kokmeeuwenkolonie.

Voorkomen in Nederland

In de Atlas van de Nederlandse Broedvogels zien we dat het Europese broedgebied van de Geoorde Fuut sinds het midden van de vorige eeuw is uitgebreid in noordelijke en westelijke richting, welke verschijnselen in verband worden gebracht met het uitdrogen van steppemeren in het Kaspische Zeegebied. Zo werd Nederland in 1918 gekoloniseerd, nadat dit in vele andere landen reeds gebeurd was en in andere landen nog moest plaatsvinden. "Het voorkomen van de Geoorde Fuut als broedvogel wordt gekenmerkt door grote fluktuaties in aantallen en een onregelmatige bezetting van broedplaatsen. De broedbiotopen worden gevormd door ondiepe, vaak voedselrijke plassen met rijke bodem- en oevervegetatie in Nederland meestal hoogveenplassen, vennen, duinplassen en geïnundeerde gebieden".

Volgens een gegeven, vermeld in de Avifauna van Noord-Brabant (Erve e.a 1967) zou er reeds in 1888 een broedgeval in de provincie Noord-Brabant zijn geweest: in 1916 bovendien een broedvogel op de Leersumse Plassen (Haverschmidt 1942 in Avifauna van Midden-Nederland).

Hoewel de soort reeds vanaf 1918 wellicht jaarlijks in Nederland broedde schommelden de aantallen zeer sterk. Jaren met grotere aantallen waren 1943 met minimaal 70 paar en 1945, met onder meer 100 paar op geïnundeerde weilanden in een gebied in Zuid-Holland.

De meest bekende broedplaatsen zijn de vennen in Friesland en Drenthe, de Laarder en Hilversumse Wasmeren, de vennen in Noord-Brabant en de infiltratieplassen in de Amsterdamse en Haagse Waterleidingduinen. Het aantal broedparen zal in de jaren 1973-1977 gevarieerd hebben tussen de 30 en 70 broedparen, waarvan 5-15 in de provincie Noord-Brabant. Hieruit blijkt dat de provincie Noord-Brabant nog steeds een van de belangrijkste broedgebieden van de Geoorde Fuut is.

Voorkomen in Noord-Brabant in het verleden

Zoals hierboven reeds werd vermeld zien we in de Avifauna van Noord-Brabant dat volgens een opgave van Koller de Geoorde Fuut reeds in 1888 in de provincie Noord-Brabant voorkwam. Haverschmidt (1942) noemt volgens dezelfde publicatie als broedplaatsen: Valkenswaard (1932, mogelijk reeds eerder), Lage Mierde (1934 en volgende jaren), Ossendrecht (1938) en de Groote Peel onder Asten en Ospel (1935, niet meer in 1939).

In 1934 telde de kolonie op de vennen het Goor en de Flaes onder Lage Miede - het belangrijkste broedgebied van de Geoorde Fuut in Nederland - minstens 15 paar, in 1946 15 à 20 en in 1947 circa 30 paar. In de jaren 1955 tot en met 1959 schommelde het aantal rond de 10. In 1960 kwam als gevolg van de lage waterstand geen van de aanwezige vogels tot broeden (dat jaar in Nederland slechts 4 paren).

In de jaren 1961 tot en met 1964 waren er weer respectievelijk 12, 7 à 9, 4 à 5, en hoogstens 6 paartjes aanwezig.

Van de kolonie te Ossendrecht is slechts bekend dat er in 1946 29 paartjes aanwezig waren; rond 1952-53 was deze kolonie uitgegroeid tot 30 paartjes. In 1957 waren er nog 6 à 7 paar op het Groote Meer aanwezig. In 1960 ontbrak de Geoorde Fuut ook hier. In de jaren 1963 tot en met 1965 waren er weer respectievelijk 3, 4, en 2 à 3 paartjes aanwezig.

In de Groote Peel wordt het broeden incidenteel genoemd: 1933 2 à 3 broedparen en 1949, 1959 en 1961 respectievelijk 2, 1 en 1 paar.

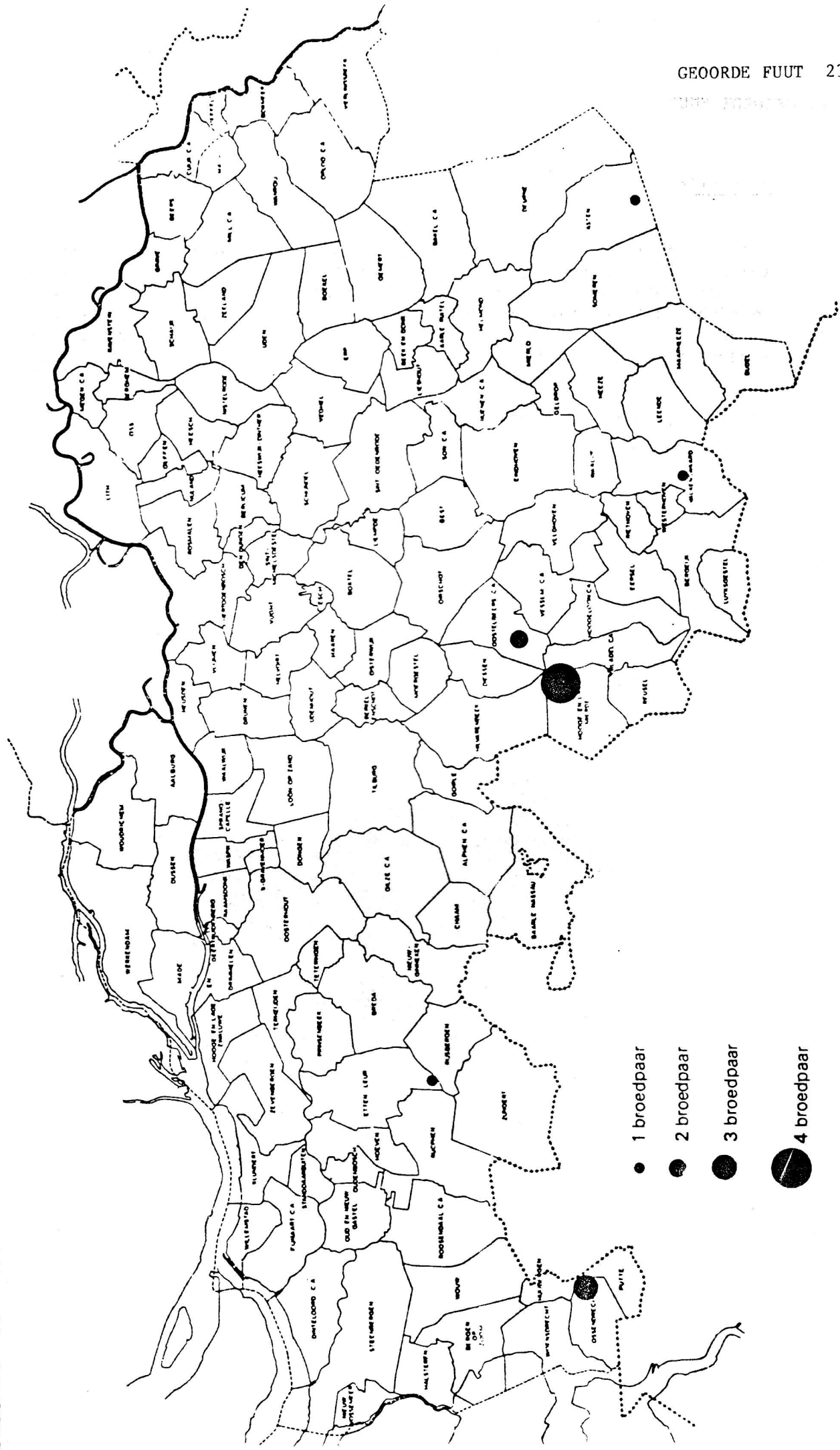
Verder zijn er door eigen waarnemingen nog enkele incidentele broedgevallen vastgesteld, namelijk een broedgeval in 1973 op de Huisvennen in het Natuurreservaat Kampinase Heide, en in 1978 een succesvol broedgeval op het toen nog in aanleg zijnde industrieterrein Moerdijk te Klundert.

Ook kon ik nog enkele latere broedgevallen op De Utrecht vaststellen; 1973 3 ?, 1974 6, 1975 5, 1976 1 ?, 1977 1 ? en 1978 ?.

Tijdens de meeuweninventarisatie die ik in 1979 in de provincie Noord-Brabant uitvoerde heb ik dat jaar ook van de Geoorde Fuut (nagenoeg) volledige gegevens kunnen verzamelen. Er werden toen 7 paartjes geteld, verdeeld over drie broedplaatsen namelijk De Utrecht, Groote Meer Ossendrecht en de Groote Peel, met respectievelijk 4, 2 en 1 broedparen. Hieruit kunnen we waarschijnlijk de konklusie trekken dat 1981 een goed jaar was voor de Geoorde Fuut.

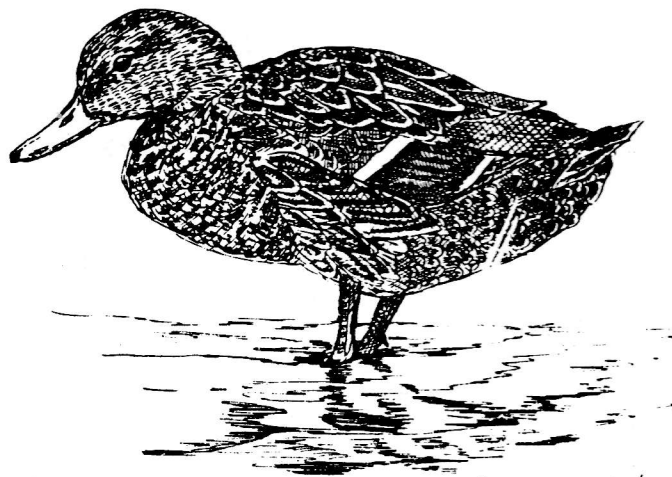
PROVINCIE NOORD-BRABANT.
GEOORDE FUUT 1981

Naschrift

Bij het schrijven van dit artikeltje (eind 1981) ontstond de indruk dat 1981, in vergelijking met de voorgaande jaren, een goed jaar was voor de Geoorde Fuut. Zowel in 1983, 1984 als in 1985 hebben er in de provincie Noord-Brabant echter aanzienlijk meer Geoorde Futen gebroed. Naar we mogen aanemen zal hierover in de nabije toekomst nog een ander artikel in de Roodborsttapuit gewijd worden.

Adres: Scarlattistraat 108, 5049 GC Tilburg

E. v. Asseldonk '83
♀ Anas platyrhynchos